

Abdulla Şaiq Azerbaycan bəlli-estetik fikir tarixində oxucularının sayı etibarilə tayı-beraber olmayan en məşhur simalarlardan biri, qiyamlı poeziya, nəşr, dram, tərcümə və elmi əsərləri ilə xalqın çoxesrlik sənət ecazları xəzinəsini əhəmiyyətli derecədə zənginləşdirmiş böyük ədibimizdir.

Abdulla Şaiq Mustafa oğlu Ta-

çixmış qvardiyasının generalı kimi tanılmışdır.

A.Şaiq dərin mənali və rəngarəng bir ədəbi irs qoyub getmişdir. Onun üç inqilab, iki dünya müharibəsi, vətəndaş müharibəsi, Böyük Vətən müharibəsi kimi müxtəlif səciyyəli tarixi-ictimai hadisələrle bir dövərə təsadüf eden yaradıcılığında həmin hadisələrin

dür. Bu cəreyanın nümayəndələri M.Hadi, A.Səhət, H.Cavid, S.Selma-si, A.Divənbeyoğlu kimi A.Şaiq da öz əsərlərində içtimai zülme, müstəmlekə əsərəti-nə, hər cür xarici müdaxiliyə, Qərb imperializmə və Şərq müt-

130

Nur kündəsinin şəfəqləri

Abdulla Şaiq fenomeni

İlbəzadə 1881-ci ildə Tiflis şəhərində, din xadimi və müəllim ailəsində doğulmuşdur. Ailəsi ilə birlikdə İrana köçdüyü üçün onun Gürcüstandakı ibtidai təhsili yarımqıq qalmış, lakin fəhlili və istedadlı yeniyetmə Xorasanda xüsusi məktəbe daxil olub, orada böyük ehtirasla biliklərə yiyələnmiş, fars və ərəb dillərini, bu dillərdə və doğma ana dilində yaranmış Şərqi ədəbiyyatı nümunələrini mükəmməl öyrənmiş, ilk şeirlərini yazılmışdır. Xüsusi pedagoji təhsil görmədiyinə baxmayaraq, istedadlı və cəfakesh gənc fərdi qaydada məlumatını zənginləşdirir, rus dilini də öyrənir və 20 yaşında iken Bakıda ekstern yolu ilə imtahan verərək müəllimlik hüququnu qazanır, şəhər məktəblərində dərs deməkələ yanaşı bədii yaradıcılığını da davam etdirir, ilk şeir və hekayələri mətbuatda görünümeye başlayır.

Yetmiş səkkiz ilik ömrünün altmış ilini A.Şaiq doğma xalqına, onun maarif və mədəniyyətinin, ədəbiyyat və incəsənətinin inkişafına təmənnəsiz xidmətə həsr etmiş, öz mükafatını isə bu inkişafın verdirdiyi fərqli nəticələrdə tapmışdır. Kiçikdən böyükə saysız-hesabsız oxucuları, tələbə və şagirdləri A.Şaiqi ilhami xalq mənəviyyatının qaynaqlarından qidalanın bir şair, məhsuldar nasır və dramaturq, yorulmaz alim və mütərcim, görkəmlili maarif xadimi və Azerbaycan müəllimlərinin sınaqlardan

insanların təleyine, psixologiya və xarakterinə təsiri özü-neməxus

bədii inikasını tapmışdır. Həssas və narahat sənətkar qəlibi, vətəndaş və müəllim vicdanı ilə Şaiq həmişə həqiqəti axtarmış, keçdiyi yollar bəzən mürəkkəbklərlə müşayit olunsa da, onu cəmiyyətin mütərəqqi qüvvələrlə bir səngərə gətirmiş ədib öz istedad və hünerini tərəddüb etmədən doğma xalqın sərəncamına vermişdir.

A.Şaiq işqlı fikirlər, inca duyğular tərənnüm edən lirik şeirlərin, zülm və istismar dünyasını lənətleyən, vətən təbətinin füsunkar gözəlliklərinin tərənnüm edən romantik həkayələrin, xalq müdrikliliyinə təkyələnən pyeslərin, təravetli axtarışların məhsulu olan elmi və publisistik məqalələrinin, Azərbaycan tarixinin konkret mərhəlesini eks etdirən roman və povestlərin müəllifidir. Uzun illər davam etmiş ədəbi, pedagoji, elmi və ictimai fealiyyətinin bir növ yekunu olan bu əsərləri nezərə alıb, V.Q.Belinskinin məşhur təbirindən istifadə edərək, A.Şaiqin yaradıcılığını böyük bir tarixi dövr üçün Azərbaycan hayatından bədii ensiklopediyası adlandıra bilər.

Bir sıra qəlem yoldaşları ilə birlikdə A.Şaiq də bir zaman Azərbaycan ədəbiyyatını yeni fikir, mövzu, janr, obraz və bədii təsvir vasitələrə zənginləşdirən roman-tizm cəreyanına mənsub olmuş

Gənc Tamaşaçılar Teatrında Azərbaycanın görkəmlili ədibi, maarif və mədəniyyət xadimi Abdulla Şaiqin anadan olmasının 130 illik yubileyi münasibətlə tədbir keçirilib. APANın məlumatına görə, tədbirdə mədəniyyət və turizm naziri başda olmaqla nazirliyin rəhbər heyəti, AMEA-nın və Azərbaycan Yaziçilər Birliyinin məsul şəxsləri, Azərbaycan elm və mədəniyyət xadimləri, Abdulla Şaiqin tədqiqatçıları, ali məktəblərin professor və müsləlim heyəti, tələbələr, şagirdlər iştirak ediblər. Mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Ədalət Vəliyev çıxışında ədibin hayat və yaradıcılığından danışır. Nazir müvəvaini bildirib ki, tədbirin keçirilməsində məqsəd milli bədii fikir tarixində özünəməxsus yeri olan Azərbaycan ədəbiyyatının klassiki Abdulla Şaiqi bir daha xatırlamaq, yaradıcılığını təbliğ etmək, bu yöndə fəaliyyət göstərən mənzil-muzeyinin işini təqdim etməkdir. AMEA-nın həqiqi üzvü, akademik Bəkir Nəbiyev, Azərbaycan Yaziçilər Birliyinin sədri Anar A.Şaiqin şəxsiyyəti, hayatı və yaradıcılığı, bədii və elmi irsi haqqında danışıblar. Mərasimdə yubiley münasibətilə nəşr edilən "Abdulla Şaiqin Mənzil Muzeyi. 1991-2011" kitabı, ədibin müxtəlif janrı əsərləri, şeirlərinə yazılmış musiqi nümunələri təqdim olunub. Eyni zamanda Gənc Tamaşaçılar teatrının hazırladığı "Qaraca qız" tamaşası nümayiş etdirilib.

ləqiyətine qarşı çıxırdı. Bu sənətkarlar şövinizmi, mövhumatı, cəhaleti, köhnəpərestliyi yorulmaq bilmeden təqnid edir, milletləri birliye, ittifaka çağırırırlar. Vətənpərvərlik duyğularının tərənnümü, xalqın düber olduğu böyük ictimai bələtlərin təsviri Şaiq şerinin əsas motivlərini təşkil edir, onun əsərlərinə dərin hüzün və kədər aşılıydı. 1905-ci ildə yazdıığı "Vətən" şəhərin o zamankı əhval-ruhiyyəsinin tərcüməni olmaq baxımından xüsusiətə sahiyyəvidir:

Et çəşiminin önünde mücəssəm vətən, vətən!
Qəlbim kimi ələmlərə hemdəm vətən, vətən!
Axşam-səhər o gül üzünü işlədən nədir?
Göz yaşlanımı, yoxsa ki, şəbənm? Vətən, vətən!?

Hər kəs öz qəlbini, öz daxili aləmini sarmış dərдин, ələmin şiddətini hamidan yaxşı bilir. Köksüdağı vətəni şairin məhz öz dərdli qəlbine təşbih etməsi bu baxımdan çox uğurlu vasitədir. Məlum olduğu kimi, Şaiq bu şeirini Şamaxıya, ezziz dostları M.Ə.Sabira və A.Səhətə göndərmiş, onların həikisi bu gözəl əsərdən müteəssir olub şaire şeirlərə cavab yazmışdır.

* Məqalə martin 9-da A.Şaiqin Gənc Tamaşaçılar Teatrında keçirilən xatirə geçasında söylənilmiş maruzə asasında yazılmışdır.

(Əvvəli 1-ci səh.)

jar.

A.Şaiq hayatının bütün mənali illerini xalq galaceyi olan nəslin tolim-tarbiyəsinə hər etmiş qeyrətil, fədakar müslimlərdən və məarif xadimlərindən biri olmuşdur. Badil edibiyat ham da onun fasiləsiz şəhərənək adət-pedaqoji fealiyyətindən sağlıq və tələbələrinin mənvi tarbiyəsi işində avazılı rəsədləri oynamışdır. Ədiş programları tərtib edir, dərsliklər hazırlayıır, Azərbaycan klas-siklərinin yaradıcılığından, rus və dünya adəbiyyatından nümunələr seçir, özü da bu nəcib sahada yorulmaqla bilməndən qəlam işlədir, usaqlar üçün bir-birindən cəzibədar əsərləri-ni yaradır. Bu gün heç bir mübahiqə yol verməndən deməyə tam əsasımız var ki, pəşəkar bir usaq yaşçısı kimi Azərbaycan adəbiyyatında bütün XX əsrda ve XXI əsrin ilk on ilində əz idmətləri ilə Abdulla Şaiqə barər-i kinci bir senatkar göstərmək çətindir. Bəlkə de ebuma görər ki, yaşından asılı olma-yaraq, bizim hərəmətin qelbində özüməməsus bir Şaiq güşəsi var: həmşəz cəzibədar, hemişə taravətli bir gəşəl! Çok güman ki, bu munis güşənin teməli hərəsindən birca beyt xatırladıñ asağıdakı bəkişlərə yoxulub:

Ay pipiyan qanoruz,
Gözəni marçan oruz!

Ala-bula boz keçi,
Ay qosa buyñuz keçil

Ay kiçik, soluq cücməm,
Boynu buruq, yoluq cücməm! ve s.

Qəleme alınmasından 100 ilden artıq vaxt keçen bu əsirlərə o qədər maləhat var ki, balaca balaşalar şirin dilindən, duzlu dodaqlarından süzülüb geləndən etibarın onların Şaiq babaşı bu gün da yayşəy və həmin əsərlərinin körpələrin seherciyində oxunmaq üçün təzəcə yazıb. Bəs bu əsirlərə uzun ömr verib, zaman-zaman dillər etəndən nedir? Hər şeydən əvvəl onların sadəliyi, aydınlığı, ahengdəriliyi və tütüm, bütün bu keyfiyyətlərin uğurlu qovuşusundan ibarət olan poetik mükemməllik! Xoruz, keçi, quzu, cüca və s. haqqında əsirlərin hər biri üçün dördəcə beydən ibarətdir. Cox müxtəsar, son hadde qədər ləkonik düşüñülmüş bu əsirlərin hər bi-

rində bir heyvanın, yaxud qışın bir-iki an-tipik, səciyyəvi pləmetni aks etdirən canlı portreti yaradılmışdır. Şaiqin gülərə, çıxılara, ayaclarla, meyvələrə, dağlara, dərələrə, çaylara hər olmuşus usaq əsərləri da belədir. Həyata (belə ki heç dərəsək, daha düz olar) təzəcə atılan dörd-beş yaşılı balalar üçün bu əsərlər onları əhatə edən aləmə aylanıq və işqli birancerədir. Hamin pance-rəden baxanlar tabıldıb vaxtadakı görmedikləri, görüb farqına vərmədiyən əlamətlər, rəngər, çalarlarla qarşılışır, bütün bunları beləca oynaq, şirin-şəker Azərbaycan dilin-

zəmin üzərində ucalan badıl-eçazlar həmin əsərlərin hamisi üçün eləmatdır. Onların təqdisi və təqidinə layiq obrazları pak qəbili in-sanlar, casur qəhrəmanlardır.

A.

Şaiq hər biri ayrıca tədqiqatın, təhliliin predmeti kimi çox qiyaməti fikri - badıl keyfiyyətlərə zəngin olan "Məktub yetişmedi", "Köç" əsərləri ilə dədibiyatının tarixindən bir senatkar kimi öz şərəfi adını bir daha əbadəlişdirmişdir.

Ş.